

ПИТАННЯ АГРАРНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Статівка Анатолій Миколайович,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
професор кафедри земельного та аграрного права
Національного університету «Юридична академія
України імені Ярослава Мудрого»

АКТУАЛЬНІ ПРАВОВІ ПИТАННЯ ВЛАСНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Право власності є найбільш повним речовим правом, яке дає суб'єкту можливість безпосереднього впливу на річ, тобто володар такого права наділений владою, пануванням над річчю.

Відповідно до ст. 317 ЦК України зміст права власності складають правомочності володіння, користування й розпорядження. У зв'язку з цим необхідно з'ясувати, як зазначені правомочності реалізуються сільськогосподарськими товариствами з обмеженою відповідальністю (ТОВ), яку мають специфіку. Останні, як юридичні особи приватного права, згідно зі ст. 91 ЦК України, мають загальну правоздатність. Все це означає, що вони повинні бути власниками майна. Майнова відокремленість – одна із суттєвих ознак юридичної особи. Наявність відокремленого майна означає, що майно юридичної особи відокремлене від майна власників, які створили цю організацію, держави, інших суб'єктів. Практичне значення майнової відокремленості юридичної особи полягає в тому, що, по-перше, юридична особа стає суб'єктом права, а це дозволяє їй виступати у цивільному обороті; по-друге, це тягне за собою розподіл відповідальності засновників і юридичної особи за своїми зобов'язаннями (В.І. Борисова).

Зазначене дозволяє охарактеризувати правове регулювання відносин власності сільськогосподарських товариств з обмеженою відповідальністю. Останні, як власники, мають право на свій розсуд здійснювати щодо належного їм майна будь-які дії, які не суперечать законам й іншим підзаконним нормативно-правовим актам, а також не порушують права та охоронювані законом інтереси інших осіб, передавати їх, при цьому залишаючись власни-

ками, право володіння, користування й розпорядження майном. Окрім цього, віддати в заставу та розпоряджатися ним іншим способом. Отже, сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю як власник володіє майном, яке йому належить, користується ним й розпоряджається.

Як суб'єкт права, сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю для самостійної участі в майновому обігу повинне мати своє майно, відокремлене від майна засновників (учасників). Як суб'єкт права останнє має володіти, користуватися й розпоряджатися власним майном та відповідати ним перед своїми кредиторами. Тому майно, яке використовується під час здійснення виробничої сільськогосподарської діяльності й належне сільськогосподарському товариству з обмеженою відповідальністю, відокремлюється від майна інших осіб. Формою відокремлення майна є закріплення його на балансі сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю.

Основою та початковою складовою власного капіталу сільськогосподарського ТОВ є статутний капітал, який являє собою суму внесків, внесених засновниками (учасниками) в майно товариства для здійснення сільськогосподарської діяльності. Внеском у статутний капітал може бути майно – як у грошовій формі, так і майном, цінними паперами, основними засобами, нематеріальними активами тощо.

Сільське господарство є галуззю матеріального виробництва й має низку особливостей. Такі особливості відображаються на організації бухгалтерського обліку (В.І. Зайцева). Їх характеристика дозволяє проаналізувати правовий режим майна сільськогосподарського ТОВ. В останньому використовуються специфічні основні засоби – це земельні ділянки, капітальні вкладення на покращення земельних угідь, багаторічні насадження, продуктивна і робоча худоба, будівлі, господарські споруди, сільськогосподарські машини, устаткування та інші об'єкти основних засобів. Види основних засобів підлягають обліку в сільськогосподарському ТОВ.

Для відображення в бухгалтерському обліку і бухгалтерській звітності майно підлягає оцінці у грошовому вигляді. Проведення оцінки здійснюють по початковій, залишковій, відновлюваній і ринковій вартості основних засобів. Вибір того або іншого способу оцінки залежить від цілей її проведення, виду майна, стадії господарської діяльності.

Переоцінка основних доходів сільськогосподарського ТОВ обумовлена також необхідністю оцінки внеску кожного учасника ТОВ, оскільки учасник товариства може в будь-який час вийти із товариства і затребувати дійсну вартість своєї долі. Тому завищена ціна майна сільськогосподарського ТОВ може вплинути на завищену вартість долі учасників, що може привести до банкрутства товариства у випадку виходу учасників і вимоги ними здійснити виплати дійсної вартості долі. При такій ситуації можуть бути порушені права не тільки товариства, але і права учасників та третіх осіб. Тому одні керівники товариства шукають шляхи позбавлення учасників права на виплату

дійсної вартості долі і готові за цих обставин перетворити ТОВ на акціонерне товариство. Інші вносять зміни у засновницькі документи своїх товариств. При цьому терміново здійснюють переоцінку фондів або здійснюють оплату в розстрочку.

Переоцінка основних фондів дає можливість реально оцінити майно, яке знаходиться на балансі сільськогосподарського ТОВ, з урахуванням інфляційних процесів, стану матеріально-виробничої бази. Проведення детального аналізу загального фінансового стану ТОВ дозволить забезпечити права учасників і третіх осіб.

Значна складність при захисті майнових прав учасників сільськогосподарського ТОВ полягає у правильному визначенні дійсно належних їм, при виході із товариства, грошових коштів. Бухгалтерський порядок визначення таких сум є однаковим для всіх господарських товариств, незалежно від сфери діяльності (Ю.М. Андреев).

При відчуженні своєї долі іншим учасникам, третім особам або самому товариству виникають конфлікти, пов'язані з визначенням вартості внеску або з'ясуванням дійсної вартості частки учасника. Тому з'ясування механізму визначення дійсної вартості та її повне і достовірне відображення в даних бухгалтерського обліку й бухгалтерської звітності є важливим.

Підвищення ефективності функціонування і стабілізації майнового становища сільськогосподарського ТОВ можливе за рахунок раціонального використання матеріально-технічних, трудових і фінансових ресурсів. Такий підхід у використанні майна сільськогосподарських ТОВ також виявляється у виділі і закріпленні різних видів майна за структурними підрозділами товариства: бригадами, фермами, цехами тощо. Це внутрішнє відокремлення і закріплення майна за окремими структурними підрозділами є одним із важливих і відчутних напрямків підвищення ефективності аграрного виробництва і пов'язане з використанням госпрозрахункових принципів роботи. ТОВ наділяє структурні підрозділи майном (основними фондами, обіговими засобами тощо). При цьому відокремленість такого майна має відносний характер, оскільки воно залишається і є майном самого товариства (Р.М. Петченко).

Правовий режим майна сільськогосподарських ТОВ включає в себе повний обсяг прав, якими наділені структурні підрозділи щодо закріпленого за ним майном. Тому регламентація нормативними актами, в тому числі і локальними, порядку формування, використання і розпорядження матеріальними і фінансовими ресурсами, які закріплені за різними внутрішніми структурними підрозділами, ефективно впливатиме на установлення такого правового режиму майна сільськогосподарського ТОВ, який буде належним чином враховувати особливості сільськогосподарської діяльності.